

3. Dynastie Zhou -- rozšíření

→prameny:

-- nápisy na bronzích (金文 jinwen / tin-wen)

-- další archeologicky objevené texty (nápisy na bambusových prouzcích a na hedvábí)

Dochované texty:

Kniha dokumentů (書經 shujing / šu-ting; 尚書 shangshu / šang-šu)

Kniha písní (詩經 shijing / š'-ting)

Kniha proměn (易經 yijing / i-ting; 周易 zhouyi / čou-i)

Letopisy (春秋 chunqiu / čchun- čchiou)

-- tradiční komentáře k Letopisům:

a) 左傳 zuozhuan / cuo-čuan

b) 公羊傳 gongyangzhuan / kung-yang-čuan

c) 穀梁傳 guliangzhuan / ku-liang-zhuan

Knihy obřadů (三禮 sanli / san-li):

a) Zhouké obřady (周禮 zhoulǐ / čou-li)

b) Zápisy o obřadech (禮記 lijǐ / li-tǐ)

c) Obřady a ceremonie (儀禮 yǐlǐ / i-li)

Zápisy historika (史記 shǐjǐ / š-tǐ); autor: 司馬遷 Sima Qian / S'-ma Čchien

Filozofická díla (子 zǐ / c')

→ kult předků a dalších božstev

Prakticky všechny výše uvedené dochované texty svědčí o postupné racionalizaci náboženských představ v kruzích elitní vzdělanosti (především sekularizace státního aparátu). Význam tradičních kultů a praktik s nimi spojených snižován. Duchové mají především „neškodit“.

Mimo elitní kulturu, jejíž příslušníci právě psali texty, v nichž vyniká tato tendence, však existovaly tradiční praktiky nadále (včetně oficiální sféry – státu).

Text objevený v hrobě vysokého státního úředníka/aristokrata ze 4. stol. př. n. l.:

Roku, kdy byl Bi, pán ze Sheng, poslán ze státu Song na oficiální návštěvu státu Chu, v prvním měsíci, 32. dne kalendářního cyklu provedl Shi Beishang věštbu pomocí želvy pro Shao Tuoa, ministra po levici.

[Dotaz]: Od prvního měsíce do prvního měsíce [následujícího roku] ve všem, čím se zabývá ve službě králi, kéž ho po celou tuto dobu nepotká žádná újma.

[První předpověď]: Předpověď byla "běžná věštba, příznivá situace". Existují ale drobné obavy týkající se osoby tazatele. Kromě toho záležitost, která mu dělá starost, se trochu zdrží. Je třeba vykonat prosebné obřady na základě této předpovědi.

[Doporučení obřadů]: Modlitební obřad yi ke králi Zhao: rituálně obětovat vola. Modlitební obřad yi k zářnému vévodovi z Pingye, Zi Chunovi, pánovi z Wu, Zi Yinovi, veliteli armád, a k Zi Jiaovi, pánovi z Cai: obětovat každému vepře spolu s vínem a potravou. Modlitební obřad yi k zemřelé matce [tazatele]: obětní sušené maso. Pokud záležitost, která mu dělá starost, se rychle vyřeší, provést urychleně děkovné obřady.

[Druhá předpověď]: Předpověď byla příznivá. Třetí a čtvrtý měsíc jsou nejpříznivější.

→ věštecké praktiky

Typy:

- 1) standardizované: pomocí želvích krunýřů (卜 bu / pu) a stébel řebříčku (筮 shi / š')
- 2) interpretace neobvyklých jevů (přírodních úkazů, neobvykle se chovajících zvířat apod.)
- 3) interpretace snů

Existence profesionálních specialistů – 卜 bu / pu (věštcí), 使 shi / š' (písaři), 巫 wu (šamani) ad.

Racionalizace, znevýznamňování v kruzích elitních vzdělanců:

Když král státu Wu připravoval útok na stát Chu, Yang Gai, první ministr státu Chu, se tázal želvy na výsledek bitvy. Věštba byla nepříznivá. Velitel armády, Zi Yu, řekl: „Máme pozice proti proudu řeky, což je samo o sobě příznivé znamení. Kromě toho je zvykem ve státu Chu, že v případě jako je tento je na veliteli armády, aby se ptal želvy na výsledek bitvy. Požaduji proto nový dotaz s tímto zadáním: Pokud Zi Yu a jeho garda padnou v bitvě, avšak chuská armáda bude v boji pokračovat, kéž dobudeme vítězství.“ Tentokrát byla věštba příznivá. K bitvě došlo u Chang'anu a poté, co Zi Yu padl, chuská armáda pokračovala v boji a ušetřila armádě státu Wu těžkou porážku.

[...] Když byl vévoda z Han v zajetí ve státě Qin, naříkal nad svou situací a měl za to, že pokud by se byl jeho otec řídit předpovědí písaře Sua, nebyl by tu. Han Jian [jeho moudrý ministr] řekl: “Želva vytváří obrazy, stébla řebříčku produkují čísla. Věci se jistě musí zformovat dříve, než se objeví obrazy. [...] Omyly vašeho otce nebyly způsobeny čísly stoněk řebříčku! Ať už by se jí řídit, nebo ne, předpověď písaře Sua by nezměnila vůbec nic!

Výrok připisovaný Konfuciovi:

Pokud budou o mně lidé v příštích generacích pochybovat, bude to určitě kvůli Proměnam! Já však toužím pouze po ctnosti a ničem jiném. Má cesta splývá s cestami písařů a šamanů, avšak naše cíle se liší. Dobrý člověk hledá příznivý osud tím, že sleduje pravidla dobrého jednání, a proto nepřipisuje význam obětním obřadům. Používá svůj smysl pro lidskost a náležitost k tomu, aby pochopil, zda daná situace povede k příznivým či nepříznivým výsledkům. Proto se jen zřídka dotazuje želvy nebo stébel řebříčku.

Často moudrý písař (shi) stojí nad věštcem-specialistou nebo šamanem, ještě častěji moudrý (racionální) rádce stojí nad všemi rituálními specialisty.

→ náboženské (rituální) počátky čínského dějepiscetví

使 shi / š' (písaři)

Letopisy (chunqiu) a další texty – původním smyslem informovat předky (rituálně oznámit předkům záslužné činy žijících)

告 gao / kao = rituálně oznámit v chrámu předků

策 ce / cche = destičky se záznamy v chrámu předků

Letopisy: Zima. Pán se vrátil z Tang. Zuozhuan: Bylo to rituálně oznámeno (gao) v chrámu předků. Kdykoliv pán odjede, je to oznámeno v chrámu předků; když se vrátí, napije se na svůj příjezd, odloží pohár a jeho úspěchy jsou zaneseny tabulky (ce). To je rituál.

Racionalizace ve výkladech komentářů (Gongyang a Guliang – zakódovaný text skrývající moudrost světce (Konfucia); Zuozhuan – repositář příkladů jednání z dávných dob, pro poučení potomkům – vlastně už historie; Zápisky historika – již explicitně dějiny kvůli poučení.

Letopisy: [o události se nevyjadřují] Zuozhuan: Zima, desátý měsíc. Hrabě z Zheng zaútočil na stát Song. Dne renxu dosáhl velkého vítězství a pomstil se tak za invazi státu Song do Zheng. Stát Song neoznámil (gao) vyhlášení války, a proto o tom [v Letopisech] chybí zápis. Kdykoliv vládce vydá výnos, je zapsán pouze tehdy, pokud je [rituálně] oznámen, jinak nikoliv. To samé platí o zdarech a nezdarech válečných tažení. Dokonce i pokud dojde ke zničení státu, je zapsán na bambusové desky (ce) pouze pokud je porážka oznámena, nebo pokud vítěz oznámí své vítězství.

-- předkům se oznamují jen příznivé a rituálně korektní události

→ Konfucius (551-479 př. n. l.)

-- vzorový a zakladatelský význam pro čínskou kulturu, připisované autorství klíčových textů, „návrat ke Konfuciovi“ v dnešní Číně

-- Konfuciovy Hovory (論語 Lunyu / Lun-jü)

禮 li = obřady, rituálně korektní jednání

Sibai, aristokrat ze státu Chen, se zeptal, zda se vévoda Zhao [z Lu] vyznal v obřadech (li). Konfucius řekl: Vyznal se v obřadech. Když Konfucius odešel, Sibai předvolal [Konfuciova žáka] Wuma Qiho a řekl: Slyšel jsem, že urozený muž (junzi) není stranický. Je možné, že by urozený muž přece jen byl stranický? Vévoda Zhao si vzal ženu ze státu Wu, která měla stejné příjmení, a nazýval ji Wu Mengzi. Jestliže se tento pán vyzná v obřadech, kdo se už v nich nevyzná? Když to Wuma Qi sdělil Konfuciovi, mistr řekl: Jsem věru šťastný člověk, pokud udělám chybu, druzí to ihned poznají.

Kdosi řekl: [...] Vyznal se Guan Zhong v obřadech (li)? Mistr odpověděl: Pouze vládce státu může postavit ochrannou stěnu [proti duchům před branou svého sídla], avšak Guan Zhong měl takovou ochrannou stěnu. Pouze vládce státu, aby náležitě uctil vládce jiného státu, smí postavit hliněný stolec na odkládání pohárů (fandian), avšak Guan Zhong měl takový stolec. Pokud se Guan Zhong vyznal v obřadech, kdo už se v nich nevyzná?

[Konfuciovův žák] Zigong chtěl zrušit zvyk obětování ovce při každoročním rituálu přijetí kalendáře na následující rok od královského dvora, jenž se odehrával v chrámu předků úředních knížat. Mistr pravil: Ach, Ci [oslovení Zigonga], ty máš rád ovce, a já zase obřady.

Mistr řekl: Být uctivý bez obřadů (li) je vyčerpávající. Být opatrný bez obřadů znamená být ustrašený. Být statečný bez obřadů vede k bezuzdnosti. Být přímý bez obřadů znamená být obhroublý.

Ušlechtilý muž (junzi), které má obsáhlé znalosti kultury (wen) a omezuje se obřady, je schopen nesejít ze správné cesty.

Kdykoli Mistra navštívil někdo oděný ve smuteční šat, nebo v obřadné pokrývce hlavy, v plášti a suknicí, nebo slepec, i když muž ten byl mladší jeho, Mistr spatřiv ho vždy vstal, a byl-li nucen ho předejít, vždy zrychlil krok.

Když rozmlouvá s nižšími hodnostáři, jeho chování je přátelské a vlídné. Když rozmlouvá s vysokými hodnostáři, je zdrženlivý a obřadný. Je-li přítomen vládce, je pln úcty, nikoli však přepjatý.

Nespí nikdy v poloze mrtvoly [hlavou k severu]. Doma se nechová upjatě. Sejdou-li se s někým ve smutku, třebaš ho dobře zná, musí změnit výraz, a navštíví-li někoho oděného v obětní šat nebo slepce, i když nejde o obřadnou věc, musí projevit svou úctu chováním. Potká-li někoho v hlubokém smutku, ukloní se přes čelo svého vozu; a stejně se ukloní lidem nesoucím sčítací tyčinky. Jsou-li mu při hostině předloženy vybrané lahůdky, jeho výraz se má změnit a má povstat. Uslyší-li náhle zahřmění nebo prudký závan větru, také musí změnit výraz.

Když vstupuje do vozu, musí stát tváří přímo k němu a držet se šňůry držátka. Za jízdy netěká pohledem, nemluví překotně a neukazuje rukama.

V hodinách prázdně bylo Mistrovo chování velmi bezstarostné a jeho výraz čilý a radostný.

Papoušek dokáže mluvit, ale přesto se neliší od ostatního ptactva. Opice dokáže mluvit, ale přesto se neliší od ostatní zvěře. Pokud by člověk byl bez obřadů, pak ačkoliv by dokázal mluvit, rovněž by se svou myslí (xin) nelišil od ptactva a zvěře. Pouze ptáci a zvířata jsou bez obřadů, a proto [mezi zvířaty] otec a syn sdílejí stejnou družku. Z toho důvodu se objevili světci (shengren) a vytvořili obřady, aby jimi vychovávali lid a aby lidé skrze obřady pochopili, jak se odlišit od ptactva a zvěře.

君子 junzi / tün-c' = aristokrat --- ušlechtilý muž

Mistr se chtěl usadit mezi devíti kmeny východních barbarů. Kdosi řekl: Copak to půjde, vždyť jsou hrubí a nekulturní! Mistr řekl: Když mezi nimi bude sídlit ušlechtilý muž (junzi), jak by mohli být hrubí a nekulturní?

Fan Chi se chtěl poučit o pěstování obilí. Mistr řekl: V tom se nevyrovnám starému sedlákovi. [Fan Chi] se tedy chtěl poučit o pěstování zeleniny. [Mistr] řekl: V tom se nevyrovnám starému zahradníkovi. Když Fan Chi odešel, mistr řekl: Fan Chi je věru malý člověk (xiaoren)! Pokud ti ve vysokém postavení milují obřady (li), pak mezi lidem není nikoho, kdo by se odvážil být neuctivý. Pokud ti ve vysokém postavení milují smysl pro náležitost (yi), pak mezi lidem nebude nikoho, kdo by se odvážil být neposlušný. Pokud ti ve vysokém postavení milují důvěryhodnost (xin), pak mezi lidem nebude nikoho, kdo by se odvážil nebýt upřímný. Je-li tomu tak, lidé budou přicházet ze všech stran s dětmi přivázanými na zádech. K čemu [by se ušlechtilý muž zabýval] pěstováním obilí?

學 xue / süe = studium

Mistr řekl: V patnácti letech jsem se zaměřil na studium (xue), ve třiceti jsem se postavil na vlastní nohy, ve čtyřiceti jsem již nebyl zmatený [ve svých postojích], v padesáti jsem chápal záměry Nebes (tianming), v šedesáti jsem již intuitivně a náležitě chápal vše, co jsem slyšel a v sedmdesáti jsem již mohl dělat všechno, po čem mé srdce a mysl toužily, aniž bych se dopouštěl prohřešků.

聖人 shengren / šeng-žen = světec, dokonalý mudrc a vládce

義 yi / i = smysl pro náležité

仁 ren / žen = lidskost, dobro

天 tian / tchien = nebesa

命 ming = osud

Ji Kangzi se zeptal: Který z tvých žáků má rád studium? Konfucius odpověděl: Býval to Yan Hui, kdo měl rád studium. Naneštěstí měl krátký mandát (ming) a zemřel. Dnes nikoho takového nemám.

Mistr řekl: Nikdo mě nechápe! Zigong řekl: Co tím myslíte, že vás nikdo nechápe? Mistr řekl: Nechovám zášť vůči Nebesům, ani neobviňuji [z vlastních nezdarů] druhé. Avšak studium zde dole mě vyzdvihuje vzhůru – kdo mě chápe, jsou pouze Nebesa!

Když se Konfucius dostal ve státě Kuang do zajetí, řekl: Král Wen je dávno po smrti, nejsou však vzory [jeho skutků] stále přítomny? Pokud by Nebesa byla chtěla zničit tyto vzory, následující generace by neměly jak se na těchto vzorech podílet. Nebesa však tyto vzory nezničila; čím mi pak mohou být lidé z Kuang!